

ปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ: การศึกษาวิเคราะห์
ความสอดคล้องในยุคสื่อสังคมออนไลน์

An Educational Philosophy of Buddhadasa Bhikkhu: An Analysis
of its Relevance to the Online Social Media Age

¹เกษริน บุตรา

Gatesarin buttra

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²พระมหาผมนรินทร์ ปุริสุตฺตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding Author, E-mail: gatesarin.b@gmail.com

Received March 26, 2023; Revised June 26, 2023; Accepted: June 30, 2023

บทคัดย่อ

บทความงานวิจัยเรื่อง “ปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ: การศึกษาวิเคราะห์ความสอดคล้องในยุคสื่อสังคมออนไลน์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสอดคล้องปรัชญาการศึกษาพุทธทาสภิกขุในยุคสื่อสังคมออนไลน์ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า ความสอดคล้องของปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุกับยุคสื่อออนไลน์ปรากฏใน 2 ประเด็นคือ 1. เป็นการเรียนรู้เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต 2. การศึกษาเป็นพื้นฐานหรือทักษะทางสังคมสำหรับพัฒนาบุคคลให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ขึ้น ประเด็นไม่สอดคล้องคือ 1) พุทธทาสภิกขุเน้นไปที่ความเป็นมนุษย์ที่อยู่เหนือสัญชาตญาณคือการเป็นมนุษย์ที่ไม่มีตัวกู-ของกู ขณะที่ยุคสื่อออนไลน์เน้นไปที่การมีตัวตน มีอาชีพรองรับระบบหน้าที่เพื่อสนองความต้องการของสังคมมากกว่าจะเน้นไปที่อุดมคติของความเป็นมนุษย์ 2) พุทธทาสภิกขุเน้นการศึกษาในการพัฒนาปัญญาอันเป็นวิธีการเรียนรู้เพื่อดับความทุกข์ส่วนตัวเป็น

หลัก แม้จะมีการกล่าวถึงศีลธรรมในการอยู่ร่วมกันก็เป็นเพียงข้อยืนยันให้เห็นผู้ที่มีศีลธรรมแล้วไม่ว่าจะทำงานใดก็ล้วนแต่ประสบความสำเร็จทั้งสิ้น ขณะที่ยุคสื่อออนไลน์เน้นทักษะอาชีพที่จำเป็นทางสังคมและระบบเศรษฐกิจเป็นหลัก เพื่อแก้ปัญหาในทางสังคมหรือระบบเศรษฐกิจ

คำสำคัญ: ปรัชญาการศึกษา; พุทธทาสภิกขุ; ยุคสื่อสังคมออนไลน์

Abstract

The research entitled ‘An educational philosophy of Buddhaddāsa bhikkhu: an analysis of its relevance to the online social media age’ was purposely made to critically analyze the relevance of the concept of Buddhaddāsa bhikkhu’s philosophy of education in the era of social online media. This research employed the documentary research methodology. It was found that when it comes to the concept of Buddhaddāsa bhikkhu’s philosophy of education, four aspects are relevant to philosophy of education in the era of social online media: 1) learning is aiming at empowering the learners to solve daily life, 2) education is regarded as the basis or social skills whereby man can be perfected. What is irrelevant is of the following ones: 1) on the one hand, Buddhaddāsa bhikkhu’s the concept of education lays great emphasis on uplifting man over the instinct resulting in putting an end to the concept of ‘I’ and ‘mine’, on the other hand, the concept of education in the era of social online media is prioritized on the concept of self and occupation leading to satisfying more individual and social needs than the ideal of manhood, 2) according to Buddhaddāsa bhikkhu’s view, the ideal education is to develop man’s wisdom by which individual suffering could be got rid of. Although, the morality in living together is mentioned, yet it is just claimed that one who follows morality would succeed in doing it no matter what a work is, whereas the occupational skills are required to suit the social and economic systems so as to solve certain problems precipitated by such social or economic systems.

Keywords: An Educational Philosophy; Buddhaddāsa Bhikkhu; the Online Social Media Age

การดำเนินงานตามนโยบายในหลายๆ ด้านส่งผลให้นโยบายด้านการศึกษายังมีการขับเคลื่อนได้ไม่ดีเท่าที่ควรโดยกระทรวงศึกษาธิการพิจารณาแล้วเห็นว่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันในด้านความปลอดภัย ด้านโอกาส ด้านคุณภาพ และด้านประสิทธิภาพยังเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดนโยบายการศึกษาประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ใน 9 เรื่องคือ 1) ปัญหากลุ่มผู้เรียนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 2) ปัญหาความปลอดภัยในนักเรียน 3) ปัญหาการเข้าถึงการศึกษาในเด็กปฐมวัย รวมถึงการออกกลางคันของเด็ก 4) ปัญหาการพัฒนาหลักสูตร 5) ปัญหาบุคลากรขาดทักษะการใช้ออนไลน์ การมีวินัยทางการเงิน 6) ปัญหาการจัดการเรียนรู้ 7) ปัญหาคุณภาพผู้เรียน 8) ปัญหาการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน และ 9) ปัญหาการเพิ่มประสิทธิภาพ (สงวน อินทร์รักษ์, 2566)

การดำเนินการดังกล่าวย้อนกลับไปสู่การเข้าใจระบบการศึกษาบนฐานของการพัฒนามนุษย์ให้สามารถรอดพ้นจากปัญหาและสร้างความมั่นคงให้สังคมโดยรวมได้ ข้อเท็จจริงนี้ปรากฏอยู่ในรูปแบบของการจัดการศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดังจะเห็นได้จากจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่พยายามสอนให้มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล รู้จักตนเอง และมีวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกัน (James Luchte, 2007) จากแนวทางดังกล่าวได้ปรากฏเป็นการศึกษา 2 รูปแบบ คือ 1) การศึกษาแบบเน้นความรู้หลักเกณฑ์ทางศีลธรรม ความยุติธรรม เรียกว่า ความรู้หรือวิชา (episteme) (เพลโต, 2559) ปัจจุบันเรียกว่า การศึกษาแบบศิลปศาสตร์ และ 2) การศึกษาเน้นที่ทักษะ คือ ศิลปะเฉพาะทาง (techne) (เพลโต, 2559) ปัจจุบันเรียกว่า การศึกษาสายวิชาชีพ ซึ่งรูปแบบการศึกษาดังกล่าวนั้นเพลโตชี้ว่า การศึกษาแบบเน้นทักษะอย่างเดียวอาจเป็นปัญหาได้ ดังกรณีการฝึกหัดทหารที่เน้นการออกกำลังเท่านั้นอันเป็นวิธีการฝึกฝนร่างกายให้แข็งแรงให้เหมาะสมสำหรับการออกไปรบหรือต่อสู้กับผู้อื่นอย่างเดียวนั้นอาจเป็นปัญหาว่า ถ้าหากผู้นั้นยังไม่รู้ผิดชอบชั่วดี ทหารผู้นั้นก็อาจจะใช้อาวุธเพื่อทำร้ายผู้อื่นได้เช่นเดียวกัน จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเน้นการสอนแบบศีลธรรมก่อนเพื่อให้เขารู้ผิดชอบชั่วดีเสียก่อนจึงจะพัฒนาในด้านร่างกายต่อไปได้ ดังที่เพลโตเสนอว่า “ผู้อุทิศตนให้แก่การบริหารโดยไม่มีสิ่งอื่นใดเจือปนนั้น มักมีความดิบเถื่อนอยู่มากจนเกินควร ขณะเดียวกันผู้อุทิศตนแก่ดนตรีมากเกินไปก็มักจะมีแต่ความนุ่มนวลจนเกินงาน ความรักในปัญญาเป็นบ่อเกิดแห่งความสงบเสงี่ยม หากหย่อนมากไปก็จะกลายเป็นความนุ่มนวลหากบ่มเพาะให้ดีก็จะกลายเป็นความสงบเสงี่ยมและมีระเบียบ” (เพลโต, 2559)

ข้อพิพาทนี้มีปรากฏในหลักการทางพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน เช่น ในเรื่องของการทดสอบที่อาจารย์มอบให้ลูกศิษย์ไปขโมยสิ่งของๆ คนอื่นมาโดยที่เขาไม่รู้ แล้วจะให้จับ มีเพียงพระโพธิสัตว์เท่านั้นที่ไม่ทำตามพร้อมทั้งให้เหตุผลว่า ความลับไม่มีแก่ผู้ทำความชั่ว แม้คนอื่นไม่เห็นตนเองก็เห็นอยู่ดี (พระไตรปิฎกอรรถกถาภาษาไทย เล่มที่ 2 ข้อที่ 15 หน้าที่ 98, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) ดังนั้น การที่เราจะมุ่งศึกษาโดยไม่สนใจศีลธรรมใดๆ จึงเป็นปัญหาตามข้อพิพาทนี้

เช่นเดียวกับข้อพิจารณาของพุทธทาสภิกขุที่มองว่า การศึกษาเล่าเรียนที่จะทำให้มนุษย์รู้และเข้าใจตัวมนุษย์เองเพราะเห็นว่าชีวิตมนุษย์เกิดมาแล้วเป็นทุกข์ ที่เป็นทุกข์เพราะความไม่รู้ไม่เข้าใจในความเป็นไปของโลก การศึกษาที่ดีจึงควรเป็นการศึกษาเพื่อนำไปสู่การดับทุกข์ เป็นการศึกษาที่ทำให้ผู้ศึกษาหันกลับมามองธรรมชาติภายในตัวของมนุษย์ว่าเป็นอย่างไร แทนที่การศึกษาจะมุ่งเน้นการพัฒนา หรือให้ความสนใจแก่สิ่งอื่นที่นอกเหนือจากการส่งเสริมคุณค่าที่อยู่ภายในตัวมนุษย์แต่ละคน เพราะฉะนั้น การศึกษาก็ไม่สามารถนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้ พุทธทาสภิกขุจึงต้องการให้การศึกษาเป็นไปเพื่อการดับทุกข์และการศึกษานั้นต้องเริ่มจากการมีศีล มีสมาธิ และปัญญา (พุทธทาสภิกขุ, 2545) ซึ่งก็ต้องเกิดจากการฝึกฝนอบรมอย่างครอบคลุม หรือการให้ความสำคัญอย่างจริงจัง และเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการปฏิบัติจากหลักวิชา เพราะเพียงแต่วิชาอย่างเดียว หากขาดการปฏิบัติ ไม่สามารถจะเป็นการทำให้การศึกษาเป็นไปในทางที่ดีงาม การศึกษาที่แท้จริงของมนุษย์จึงต้องเป็นไปเพื่อให้มนุษย์ได้สิ่งที่ดีที่สุดในที่ที่มนุษย์ควรจะได้รับ (พุทธทาสภิกขุ, 2545) เป็นไปเพื่อกำจัดซึ่งสัญชาตญาณสัตว์ มิใช่เอาตัวรอดในทางโลก การศึกษาจะเน้นการเข้าใจตนเองโดยอาศัยการลงมือปฏิบัติเรื่อง การพ้นทุกข์ เพราะการศึกษาเป็นไปเพื่อการแสดงถึงสอดคล้องกับความ เป็นมนุษย์ที่เชื่อว่า สามารถฝึกฝนพัฒนาได้ ให้เป็นยิ่งกว่าการเป็นมนุษย์ทั่วไป

ในแง่ของปรัชญาการศึกษานั้นมองว่าการเปลี่ยนแปลงความรู้เหล่านี้เป็นไปตามยุคสมัย ดังจะพบได้จากการพยายามพัฒนาทักษะของครูและเจตจำนงของผู้เรียนให้ไปสู่จุดเดียวกันจึงนำไปสู่การรวมกันระหว่าง “การศึกษา” คือองค์ความรู้ และ “เทคโนโลยี” คือทักษะ แม้การศึกษานั้นเป็นคุณค่าในตัวเองก็ตาม แต่ก็ต้องพิจารณาว่าเทคโนโลยีเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ถูกพิจารณาในปรัชญาการศึกษาเพื่อพัฒนาทั้งสองอย่างให้ไปด้วยกันคือ องค์ความรู้ทางด้านการเปลี่ยนแปลงทางศีลธรรมและความฉลาดทางด้านทักษะ ในเรื่องนี้ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เสนอว่า “เครื่องมือถือว่าเป็นสิ่งเฉพาะอย่างหนึ่ง แต่มันเป็นมากกว่าสิ่งเฉพาะ เนื่องจากเครื่องมือนั้นสามารถเชื่อมต่อกับสิ่งอื่นอันเป็นสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกันทางธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์ทางด้านวัตถุวิสัยที่มีคุณสมบัติของตนเอง แต่การรับรู้คุณสมบัติเหล่านั้นเป็นการนำจิตใจเข้าไปหาสิ่งอื่นๆ ภายนอก” (Dewey, J., 1984) ซึ่งหากพิจารณาอย่างนี้จะพบว่า ยุคสมัยที่มีการพัฒนาการทางเทคโนโลยีล้วนเป็นผลที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การเรียนรู้ของมนุษย์ เป็นวิธีการที่จะนำจิตใจของบุคคลไปสู่การเข้าใจสิ่งอื่นๆ ผ่านการวิเคราะห์กิจกรรมในชีวิตประจำวันด้วยเครื่องมือหรือองค์ความรู้ที่มีอยู่ในมือ เช่นเดียวกับเรากล่าวถึง “ฆ้อน” ว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในสร้างสิ่งของ วันหนึ่งชายคนหนึ่งพยายามใช้ค้อนเพื่อสร้างบ้านตุ๊กตาให้เด็กๆ เราจะพบว่าเป้าหมายก็คือการสร้างบ้านตุ๊กตาอันเป็นทักษะที่มาจากการฝึกฝน แต่เป้าหมายหลักก็คือการสร้างให้เด็กๆ การใช้ฆ้อนเป็นเครื่องมือนี้เป็นการเชื่อมโยงมาจากประสบการณ์ของแต่ละคนที่ใช้ฆ้อนแล้วสามารถสร้างบ้านหรือสิ่งก่อสร้างให้สำเร็จตามเป้าหมายได้ แต่อาจพิจารณาได้อีกว่า “บ้าน” นั้นก็อยู่ในฐานะเป็นเครื่องมือในการทำให้เด็กๆ มีความสุข อาจมาจากการที่พ่อ

ต้องการสร้างให้ลูก อันมาจากสัณฐานเกิดลูกจึงต้องการสร้างบ้านนี้เพื่อชดใช้ความผิด ซึ่งเครื่องมือนี้เป็นการเชื่อมโยงระหว่างให้เห็นถึงข้อจำกัดต่างๆ ที่มีระหว่างกัน (Dewey, J., 1984) การสร้างการศึกษาให้เป็นเครื่องมือคือการเพิ่มความรู้ในแง่ต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันระหว่างความรู้สึกของคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งไม่ใช่แค่เชื่อมโยงข้อมูลเท่านั้น

การศึกษาจึงเป็นการใช้เนื้อหาเพื่อเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงไปหาสิ่งที่เป็นเป้าหมายของการศึกษา แต่มีปัญหาด้านเนื้อหาและนโยบายในการศึกษา โดยเฉพาะในปัจจุบันการศึกษาในยุคสื่อออนไลน์ที่ทำให้เกิดกระบวนการดังนี้ 1) เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางของนโยบายเพื่อพัฒนาการศึกษา 2) รัฐบาลออกนโยบายเน้นไปที่ความสนใจทางธุรกิจ โดยไม่ได้สนใจเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียน แต่มุ่งไปที่ความน่าตื่นตาตื่นใจของข้อมูลเท่านั้น จึงลดประสบการณ์ในการศึกษาให้เป็นแค่เข้าใจอะไรอย่างรวดเร็ว ไม่มีเวลาไตร่ตรอง และ 3) ปัญหาด้านความรุนแรง คอร์รัปชั่นตลอดจนปรากฏการณ์ในสังคมที่ยังไม่สามารถหาทางออกของปัญหาได้ ซึ่งตรงกับข้อพิจารณาการศึกษาที่ถูกมองว่า “นอกจากจะสอนวิชาชีวะแล้วยังต้องเป็นการกล่อมเกล่าอัธยาศัยใจคอ ผูกมัดให้มีสันดานอันดี คือให้เป็นผู้ตั้งอยู่ในที่ชอบ ให้มีความสุจริตในการทั้งปวง มีความอ่อนน้อม สุภาพ อยู่ในถ้อยคำภายใต้บังคับบัญชาของผู้ใหญ่ คือ ต้องหัดให้เป็นเด็กดี เพื่อโตขึ้นจะได้เป็นคนดี ทำมาหากินแต่ในทางชอบ สมควรแก่ฐานะที่เป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสืบไป” (วิทย์ วิศทเวทย์, 2555)

นอกจากนี้การที่ไม่สนใจหลักการศึกษาทางด้านความรู้ทางศีลธรรม แต่มุ่งทางด้านศิลปะเฉพาะทางอาจทำให้เกิดปัญหากระทบต่อความผาสุกและสงบสุขของสังคมเป็นส่วนใหญ่ เพราะมุ่งให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียว พุทธทาสภิกขุมองการศึกษาแบบนี้เป็นการทำให้เกิดความวุ่นวาย เพราะหากเราเรียนกันด้วยจิตบริสุทธิ์ก่อนแล้วเรียนศิลปะบริสุทธิ์ไม่มุ่งทำลายโลก แต่เป็นการช่วยโลก เน้นความงามตามธรรมชาติมากกว่าความงามที่ตนปรุงแต่งขึ้น จึงเป็นแนวทางที่จะใช้ความบริสุทธิ์นั้นทำให้เกิดสันติภาพทางจิตใจและสังคมได้ (พุทธทาสภิกขุ, 2553) พุทธทาสภิกขุมองถึงการเชื่อมโยงกันระหว่างความรู้กับความรู้สึก ซึ่งเป็นลักษณะของการวางหลักธรรมในฐานะเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงไปหาความสำเร็จเช่นหากเราต้องการจะสอนให้คนเลิกบุหรี่ ก็ต้องเริ่มให้เขามีสัจจะคือการบังคับใจตัวเองให้ทำอย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีความเจ็บปวดจากความต้องการบุหรี่ยังต้องสอนให้ต้องอดทน ทั้งหมดคืออุปายที่เอามาใช้ในการไปสู่เป้าหมายทั้งสิ้น (พุทธทาสภิกขุ, 2537) โดยลักษณะการสอนแบบนี้เป็นการนำหลักความรู้ทางศาสนาไปสู่การพัฒนาเป็นทักษะในการดำเนินชีวิต โดยกระบวนการนี้จึงเป็นการวางเนื้อหาให้สอดคล้องทั้งในแง่ของการมีความรู้คุณธรรมไปด้วย ทั้งนี้ยังอาจรวมถึงการประกอบอาชีพที่จะประสบความสำเร็จได้ต้องมีหลักธรรมเป็นองค์ประกอบไปด้วย

จากเหตุผลข้างต้น ถ้าการศึกษาต้องการพัฒนาคนเป็นเพียงแค่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เท่านั้น การศึกษาในปัจจุบันก็จะเป็นการศึกษาประเภทที่สนองความต้องการของสังคม แต่การศึกษานั้นจะตามสังคมอย่างเดียวคงไม่ถูกต้อง เพราะการศึกษาควรทำหน้าที่มากกว่านั้น กล่าวคือ “แก่นแท้ของการศึกษาจะต้องนำสังคม” มิใช่แค่ล้อยตามสังคม หมายความว่า สังคมนี้อาจจะเดินผิดทางก็ได้ ถ้าเราทำได้แค่ผลิตคนมาสนองความต้องการของสังคมให้ได้กำลังคนมาในด้านนั้นๆ หากสังคมเดินผิดพลาด เท่ากับว่าการศึกษาก็ผิดพลาดด้วยเช่นกัน กำลังคนที่ได้มาเป็นผลของการศึกษาที่ผิดพลาดเหมือนอย่างในระยะเวลาที่ผ่านมา เราก็ผลิตคนในฐานะเป็นทรัพยากร จนกลายเป็นกระแสการพัฒนาที่ผิดพลาดในสังคม

บทความวิจัยนี้จึงต้องการนำเสนอแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุที่มีความสอดคล้องกับการศึกษาทั้งในแง่ของเนื้อหาและนโยบายทางการศึกษาที่ทำให้เกิดปัญหาทั้ง 3 กรณีด้วยแนวทางปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุที่เสนอไว้ต่อไป ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะให้เหตุผลสนับสนุนว่า การศึกษาที่มุ่งเน้นที่จะสร้างคน ให้เป็นคนที่สมบูรณ์ หรือการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ที่ช่วยพัฒนาความเป็นมนุษย์อันสมบูรณ์มากกว่าการศึกษาที่เน้นทักษะอาชีพ และในหลักการสนับสนุนนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ ด้วยเหตุผลนี้ผู้วิจัยขอเสนอว่า ถ้ารัฐจะออกนโยบายเพื่อการศึกษา รัฐควรออกนโยบายเพื่อสนับสนุนการศึกษาที่พัฒนาคนให้มีจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ ไม่ใช่การพัฒนาด้านทักษะแต่อย่างเดียว รวมถึงปรากฏการณ์ในการใช้อินเทอร์เน็ตที่เป็นเพียงคลื่นที่ผ่านระบบทำให้เกิดเป็นการสื่อสารจนเกิดประสบการณ์ที่ไม่ได้สัมผัสถึงโลกแห่งความเป็นจริง เป็นเพียงแค่คลื่นที่ส่งเข้าสู่สมองผ่านการสัมผัสกับบอร์ดเท่านั้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสอดคล้องปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุในยุคสื่อสังคมออนไลน์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุจากเอกสารปฐมภูมิ ทุติยภูมิและตำราที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาข้อวิพากษ์การจัดการศึกษาของสังคมร่วมสมัย
2. ศึกษาการศึกษาในยุคสื่อสังคมออนไลน์ พิจารณาการจัดการศึกษา วิธีการและเป้าหมายของการศึกษาในยุคนี้

3. วิเคราะห์และตรวจสอบเหตุผลเพื่อสร้างข้อสรุป ถัดจากนั้นนำไปเขียนเป็นงานวิจัยพร้อมเสนอแนวคิดของผู้วิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

ผลการวิจัย

1. ระบบการศึกษาในยุคสื่อสังคมออนไลน์ การศึกษาได้เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยจนในยุคที่มีการกล่าวถึงยุคสื่อสังคมออนไลน์ อันเป็นยุคการพัฒนาของสื่อดิจิทัลตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 20 (ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1995) จนนำไปสู่การปรับการเรียนรู้และการใช้ชีวิตบนโลกสังคมออนไลน์ที่มีเพิ่มขึ้นถือเป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงในขณะเดียวกัน เมื่อมองว่าเป็นโอกาสคือเป็นการที่สามารถใช้ประโยชน์จากช่องทางการติดต่อสื่อสารบนโลกออนไลน์ในการหาความรู้และข้อมูลต่างๆ มาเพื่อพัฒนาเพิ่มศักยภาพและทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตและการทำงานในอนาคต (กฤติยา ถ้ำทอง, 2565) จึงเป็นที่มาของรูปแบบการจัดการศึกษาในยุคนี้ ดังมีรายละเอียด คือ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 แนวคิดพื้นฐานในการศึกษา เป็นการเข้าใจถึงแนวคิดพื้นฐานที่นำไปสู่ระบบการศึกษาในปัจจุบัน ดังนี้

1.1.1 แนวคิดการศึกษาแบบศาสนาเป็นฐาน (Faith based Education) เป็นแนวคิดนี้เกิดจากกลุ่มสารัตถนิยม (Essentialism) อันสัมพันธ์กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับความรู้ในแง่ปัจจุบันจะยังไม่โดดเด่น เน้นความรู้ที่มีอยู่ในอดีต และกลุ่มนิรันตรนิยม (Perennialism) อันเชื่อมโยงกับคุณค่าของความจริงที่ไม่เปลี่ยนแปลง และไม่เปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยจะพบจากการศึกษาแบบพระภิกษุซึ่งเป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนามาจากการกระบวนกรที่ถูกเสนอโดยพุทธทาสภิกขุที่มองว่า การจัดการศึกษานั้นควรเป็นไปเพื่อนำไปสู่กระบวนการพัฒนามนุษย์เป็นหลัก จึงมีการนำหลักธรรมมาประกอบในการสอน รูปแบบดังกล่าวได้เริ่มต้นจากการใช้พัฒนาการทางด้านความคิด การแสดงออกทางกายและวาจาตามโครงสร้างของหลักไตรสิกขาที่ประกอบด้วย

ก. ศีล เป็นรูปแบบของการพัฒนาการทางด้านการแสดงออกทางกายและวาจา ซึ่งจะพบว่าพระภิกษุจะต้องมีหลักปฏิบัติที่มีโครงสร้างทั้งข้อห้ามและข้ออนุญาตด้วยการนำศีลเข้ามาพัฒนาการศึกษาเพื่อเป็นการป้องกันความผิดทางกาย หรือประพฤติกว้างทางกายอันเป็นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกัน เพราะการฝึกศีลจะช่วยพัฒนาทางกายและวาจาควบคู่กัน เพื่อไม่ให้เกิดการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ข. สมาธิ เป็นรูปแบบการแสดงออกทางใจ ใช้สมาธิเป็นวิธีฝึกฝนพัฒนาจิตใจ หมายถึง การศึกษาช่วยพัฒนาสุขภาพจิตให้เกิดสุขภาพที่ดี เป็นการศึกษาเพื่อรู้จักความสงบ สร้างแรงขับเคลื่อนไปสู่สภาพจิตใจที่มีคุณธรรม การฝึกฝนพัฒนาอบรมจิตทำให้จิตมีคุณสมบัติพิเศษ

ค. ปัญญา เป็นวิธีการศึกษาอบรมฝึกฝนพัฒนาความรู้ ทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องว่า เราควรปฏิบัติตัวเมื่ออยู่ร่วมกันอย่างไร มองเห็นประโยชน์ในการทำมาหากิน และมีความสุขต่อการมองโลก ในการดำเนินชีวิต ผลของการพัฒนาปัญญาให้มีความรู้จะเกื้อหนุนให้จิตใจมีอิสระ

จากมุมมองพุทธทาสภิกขุจะเห็นได้ว่า ระบบการศึกษาที่เน้นไปที่ไตรสิกขานั้นมาจากการมองว่าศีลควรเป็นพื้นฐานต่อการเริ่มต้นที่จะนำมาพัฒนามนุษย์ แล้วต่อด้วยสมาธิและปัญญาตามลำดับรูปแบบการศึกษานี้จึงเป็นแบบธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้เนื้อหาหรือหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนจะต้องเน้นหลักจริยธรรมอันเป็นไปเพื่อพัฒนามนุษย์ให้มีวินัยและความประพฤติที่ดีงามให้เป็นมนุษย์ที่มีความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรมอันสมบูรณ์

1.1.2 แนวคิดการศึกษาแบบสังคมเป็นฐาน (Social based Education) แนวคิดนี้มาจากปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) ที่มีเป้าหมายการศึกษาเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนสนใจและตระหนักในว่าเป็นสมาชิกของสังคมและสามารถปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้นได้ เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นระบบการศึกษาที่สะท้อนผ่านการศึกษาระบบพระภิกษุ เพราะพุทธทาสภิกขุมองถึงความเป็นไปได้ของการผสมผสานระหว่างโลกและธรรม กรอบแนวคิดดังกล่าวนี้เป็นการพิจารณาถึงรูปแบบการศึกษาที่เป็นสากล จึงเป็นการศึกษาแบบธรรมชาติ ด้วยการพิจารณาจากปัญหาของมนุษย์มากกว่าจะแบ่งว่ามนุษย์นั้นเป็นใคร เป็นหญิง หรือชาย เป็นพระหรือฆราวาส การศึกษาดังกล่าวจึงเป็นการศึกษาธรรมชาติหรือการเข้าใจมนุษย์ตามแบบธรรมชาติ

ในขณะที่การศึกษายุคสื่อสังคมออนไลน์พิจารณากรอบแนวคิดในการจัดการศึกษานั้นยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่มีสมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ รับผิดชอบต่อสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรม เพราะการที่จะขับเคลื่อนสังคมให้มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจจำเป็นต้องใช้คนเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความสามารถ เป็นตัวนำพาสังคมเข้าไปในระบบเศรษฐกิจที่สูงขึ้น องค์ประกอบในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงตามแนวคิดนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน 2 เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขความรู้ อันประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะใช้ความรู้นั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน มีความระมัดระวังในขั้นตอนการปฏิบัติ และเงื่อนไขคุณธรรมอันประกอบด้วยมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต เพื่อสร้างความมั่นคงของชาติเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และภูมิคุ้มกันภายใน เป็นเรื่องของการต่อสู้กับกิเลสในตนเองมีสองระดับ 1. ควบคุมจิต ทำให้จิตมีคุณภาพสามารถอยู่ในสภาวะที่จัดจ้าน ไม่ฟุ้งซ่าน เพื่อประสิทธิภาพในการศึกษา 2. ควบคุมกิเลส (พุทธทาสภิกขุ, 2537) ภูมิคุ้มกันภายนอก แบ่งเป็น 2 เรื่อง คือ ธรรมชาติดับบุคคลอื่น การต่อสู้กับธรรมชาติคือการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่อยู่เหนืออำนาจของมนุษย์ เมื่อสิ่งต่างๆ เปลี่ยนไปตามธรรมชาติดังนั้นก็ย่อมรับธรรมชาติ

อย่างเข้าใจจะได้ไม่เป็นทุกข์ สามารถจัดเข้าเงื่อนไขคุณธรรมได้อย่างครอบคลุมแต่อาจจะไม่ได้เน้นย้ำลงลึกอย่างในการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ ส่วนเรื่องของความรู้ในยุคสื่อสังคมออนไลน์เป็นความรู้ในเรื่องความเชี่ยวชาญในทักษะเฉพาะเพื่อขับเคลื่อนประเทศทั้งยังสามารถแก้ปัญหาได้เพียงประเทศไทย ยังไม่สามารถครอบคลุมสังคมโลกที่ต้องการใช้ความเป็นสากลที่สามารถแก้ไขและขับเคลื่อนบนพื้นฐานเดียวกัน

ความไม่สอดคล้อง จะพบว่า การศึกษาแบบพุทธทาสภิกขุมุ่งเน้นไปที่บุคคลในฐานะเป็นมนุษย์ มากกว่าจะมองบุคคลว่าต้องไปหาเลี้ยงชีพ เพราะหากบุคคลไม่มีจิตใจที่ดีพร้อมก่อน การประกอบอาชีพก็อาจกลายเป็นปัญหาได้ เช่น นำความรู้ไปประกอบมิถนาชีพ การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาความรู้และทักษะของมนุษย์ เน้นจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานของสังคม ซึ่งในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึงการศึกษที่ถูกจัดให้สอดคล้องกับระบบทุนนิยมไม่คำนึงถึงความสอดคล้องทางวัฒนธรรมและสังคม โอกาสทางการศึกษามีอิทธิพลต่อการกำหนดอาชีพ การศึกษาจึงเติบโตไปพร้อมระบบทุนนิยมเป็นทุนนิยมทางวิชาการมองการศึกษาเป็นโรงงานที่ผลิตสินค้าออกมาให้คนในสังคมบริโภค โดยมีเงินเป็นปัจจัยหลักในการบริโภค แต่สำหรับพุทธทาสภิกขุระบบการศึกษาเป็นไปเพื่อส่งเสริมและเสริมสร้างให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จิตใจภายในตนเองเพื่อให้รู้เข้าใจในชีวิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 17 ข้อ 82 หน้า 136, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1.2 รูปแบบการศึกษาในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยกำลังพิจารณาถึงรูปแบบการศึกษาพุทธทาสภิกขุกับการศึกษาในยุคสื่อสังคมออนไลน์ใน 2 ลักษณะ คือ

1.2.1 รูปแบบการศึกษาที่เน้นความรู้ คำว่า วิชาการ ในที่นี้เป็นกรกล่าวโดยโยงกับความรู้ที่เป็นฐานทางวัฒนธรรมของมนุษย์ เพราะในแง่ของวิชาการจะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนามนุษย์ในแง่ของความคิดเป็นหลัก จึงเป็นรูปแบบของการจัดการศึกษาแบบเน้นการรู้คิด (cognitive) ซึ่งหลักวิชาการที่ถูกนำมาเป็นโครงร่างในการศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นหลักการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างกระบวนการพัฒนาชีวิตโดยรวมมากกว่าจะเน้นไปที่การพัฒนาทักษะอาชีพ จะพบหลักการที่เชื่อมโยงเข้ากับแนวคิดทางพุทธศาสนาที่พัฒนาเนื้อหา เครื่องมือการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน หลักการสอนอริยสัจที่เป็นความรู้เดิมในพระพุทธศาสนาเมื่อนำมาสอนในสังคมออนไลน์จะพบการปรับเปลี่ยนเนื้อหา 1. ขั้นทุกข์ คือการระบุปัญหาที่ต้องการแก้ไข 2. ขั้นสมุทัย การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา 3. ขั้นนิโรธ การกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการทดลองเพื่อพิสูจน์สมมติฐานและเก็บรวบรวมข้อมูล 4. ขั้นมรรค การนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุป ในสังคมปัจจุบันพบว่า การสอนแบบออนไลน์เน้นความรู้ในแง่ของการการกินดีอยู่ดี ทำให้นโยบายของประเทศจะวางไว้บนฐานของการให้ประชาชนอยู่ดีกินดีไม่ขาดปัจจัยสี่ คือ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค โดยปัจจัยสี่เป็นสิ่งสำคัญ แต่มีการตั้งคำถามว่า ปัจจัยสี่หรือวัตถุสิ่งของที่ได้มานั้นอาจไม่ใช่เป้าหมายแต่เป็นเงื่อนไขหรือเครื่องมือในการ

ดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมาย แต่ปัจจุบันสังคมไทยส่วนใหญ่ไม่ขาดปัจจัยสี่แล้ว แม้จะขาดบ้างแต่ก็มีสิ่งช่วยบรรเทาทุกข์ได้ง่ายไม่ยากนัก แต่ทุกข์ตอนนี้คือการที่เกิดจากการเลือกและต้องเลือก เช่นการเลือกบริโภคสิ่งใดจึงจะดีที่สุด (มารค ตามไท, 2559) การเปลี่ยนแปลงสังคมนี้ไปสู่การพัฒนาการปรับความรู้ทางด้านสังคมอยู่ตลอดเวลา แต่ไม่พ้นปัญหาเรื่องความทุกข์ เนื่องจากสังคมไทยมีแนวคิดพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา ซึ่งพุทธทาสภิกขุก็ได้พูดถึงตัวทุกข์จึงนำแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาตามแนวริสัจ 4 มาประยุกต์ใช้เพื่อสอดแทรกให้เป็นวิธีการสอนที่สอดคล้องกับวิทยาศาสตร์ นำมาเป็นแบบการจัดการเรียนรู้

1.2.2 รูปแบบการศึกษาที่เน้นทักษะ ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรมตามมาด้วยทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ กับ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มาพร้อมทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ จัดเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะให้ผู้เรียนมีศักยภาพตอบสนองตลาดแรงงาน ส่วนความมีเมตตา กรุณา วินัย คุณธรรม จริยธรรม จัดอยู่ในการศึกษาในขั้นสมาธิโดยการศึกษาช่วยพัฒนาสุขภาพจิตใจให้เกิดสุขภาพที่ดี โล่งสบาย ปราศจากความโลภ เป็นการศึกษาเพื่อรู้จักความสงบ สร้างแรงขับเคลื่อนไปสู่สภาพจิตใจที่มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นตัวหลักเพื่อให้เกิดความเมตตา กรุณา มีความรักต่อเพื่อนมนุษย์ ไม่คิดร้ายด้วยใจที่หนักแน่นและดีงาม การฝึกฝนพัฒนาอบรมจิตเรียกว่า สมาธิภาวนา การเรียนรู้เรื่องสมาธิมีการฝึกฝนพัฒนาจิตย่อมทำให้จิตมีคุณสมบัติพิเศษ พุทธทาสภิกขุ ได้เปรียบเทียบการศึกษา หรือชีวิตไว้เหมือนกับแอกไถนา คือ ชีวิตดำรงอยู่ได้ต้องเทียมด้วยควายสองตัว คือ ตัวรู้เป็น Spiritual Enlightenment และอีกตัวคือกำลัง ใช้ในการทำมาหากิน การใช้ชีวิตในยุคเทคโนโลยีไม่ควรเอาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง จำเป็นต้องคำนึงถึงว่าควรมีชีวิตอย่างไร ที่จะทำให้บรรลุสิ่งที่ปรารถนาในการได้เกิดมา ดังนั้น การศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดการเรียนวิชาชีพควบคู่ไปกับการสอนศีลธรรม ที่ผ่านมามีการศึกษาได้ละทิ้งศีลธรรมลงไปอย่างเห็นได้ชัดโดยเน้นเครื่องมือในการทำมาหากิน มากกว่าการพัฒนาจิตใจ

1.3 เป้าหมายของการศึกษา การสร้างการศึกษาให้เป็นเครื่องมือคือการเพิ่มความรู้ในแง่ต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันระหว่างความรู้สึกรักของคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งไม่ใช่แค่เชื่อมโยงข้อมูลเท่านั้น การที่พุทธทาสภิกขุมองการศึกษาว่าเป็นเครื่องมือนั้นก็เพื่อมองหาเนื้อหาทางศีลธรรมไปสู่เป้าหมาย ดังนี้

1.3.1 เป้าหมายของปัจเจกบุคคล พุทธทาสภิกขุเสนอว่าเป้าหมายสูงสุดของการศึกษานั้นควรเป็นสิ่งที่มุ่งเน้นถึงการนำปัจเจกบุคคลให้ได้รับความสุขที่แท้จริง คือการได้รับรู้ความเป็นจริงตามธรรมชาติแห่งการเกิดดับโดยไม่ถูกแทรกแซงจากสิ่งอื่นอย่างเช่นวัตถุ ท่านมองว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถทำได้ด้วยการฝึกฝนที่เกิดจากการศึกษา สร้างสังคมพอเพียง พุทธทาสภิกขุได้พูดถึงหลักธรรมเรื่องสันโดษ สัน แปลว่า กำลังมีอยู่ โดษ แปลว่า ยินดี สันโดษ คือ ยินดีที่กำลังมีอยู่โดยท่านได้พูดถึงสันโดษที่คนมักเข้าใจความหมายผิดไปว่า “ถ้าเรามีทรัพย์แต่เราไม่พอใจ ว่าทรัพย์ของเรา มันก็

เหมือนกับไม่มีทรัพย์สินอะไร ถ้าเรามีความพอใจในสิ่งนั้น อันนั้นจะเป็นทรัพย์สิน เครื่องทำให้เราพอใจขึ้นมา” ส่วนความไม่สอดคล้อง ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นทำให้เกิดจากการแยกขาด ออกจากกันของความคิดนี้ โดยทั่วไปแล้ว บรรณธรรม ทำให้ดูเป็นเรื่องที่ไกลตัวที่ถูกถ่ายทอดผ่านศีลธรรม สังคมจะเป็นผู้วางกรอบทำให้มองเป็นเรื่องส่วนตัวหรือเฉพาะตัวไป สามารถยึดมั่นไว้เป็นหลักของชีวิตแต่เป็นชีวิตส่วนตัว ไม่ได้เชื่อมต่ออะไรในของสังคมที่เสื่อมสลายมากที่สุดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุกสังคมและทุกชุมชน

1.3.2 เป้าหมายของสังคม เป้าหมายในสังคมของพุทธทาสภิกขุ พุทธทาสภิกขุได้มุ่งการจัดระบบการศึกษาโดยมุ่งเน้นไปที่การแก้ปัญหาทางสังคม แต่การที่การศึกษาในประเทศไทยเอนเอียงไปในทางโลกมากขึ้นเรื่อย ๆ นั้น เป็นการพัฒนาในทิศทางลบจึงอยากให้การศึกษาย้อนกลับไปเป็นอย่างเช่นในอดีต คือ วิจารณ์แนวโน้มการศึกษาที่เน้นเรื่องอาชีพล้วน ๆ โดยเรียกแนวทางพัฒนาจิตวิญญาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านกล่าวโทษนักการศึกษาและนักบริหารการศึกษาไทยที่วางรากฐานการศึกษาและนักบริหารการศึกษาของไทยที่วางรากฐานการศึกษาโดยอิงอาศัยสิ่งที่เห็นว่าเป็นระบบแบบเน้นอาชีพตามอคติวัตถุนิยม ซึ่งพบได้ทั่วไปในประเทศตะวันตก เนื่องจากพวกเขา เชื่อคนต่างชาติมากกว่าพุทธเจ้า พระเยซูคริสต์ หรือพระศาสดามะหมัด พวกเขาจึงจัดระบบการศึกษาตามแบบของต่างชาติ (พุทธทาสภิกขุ, 2525)

พุทธทาสภิกขุชี้ว่า นักการศึกษาเป็นห่วงเรื่องการเลี้ยงชีพจนลืมไปว่า ถ้าไม่มีหลักจริยธรรมในศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย สิ่งทั้งหลายนั้นเป็นเรื่องทางวัตถุย่อมไร้ความหมาย การที่จะยับยั้งแนวโน้มเช่นนี้ เมื่อใช้วิธีการที่ท่านเสนอแล้ว พุทธทาสภิกขุกล่าวว่า การศึกษาก็จะส่งผลให้คนเราสามารถเก็บเกี่ยวประโยชน์จากการปฏิบัติตามหลักการศึกษาได้ ทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ (แจ๊คสัน, ปีเตอร์ เอ, 2557) การดำเนินกิจการต่างสังคมยังจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์ทางศาสนาเข้ามาาร่วมด้วยเพื่อรักษาสมดุลในสังคม

2. มโนทัศน์การศึกษาของพุทธทาสภิกขุ พุทธทาสภิกขุได้เสนอการศึกษาไว้ในรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยมีหลักการดังนี้

2.1 แนวคิดการศึกษา การเข้าใจการศึกษาของพุทธทาสภิกขุมานาจากฐานคิด 2 แบบ คือ ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) อันเกี่ยวข้องกับรูปแบบการค้นหาคำหมายของมนุษย์ในลักษณะเป็นการเข้าใจตนเอง และแนวคิดอุปกรณนิยม (instrumentalism) ที่เป็นการมองถึงการสร้างอุดมคติให้กับความเป็นมนุษย์ในแง่ของการพัฒนาไปสู่เป้าหมายของการมีชีวิตที่ดี ในแง่นี้ดังกล่าวจะพบว่าพุทธทาสภิกขุได้เสนอประเด็นเรื่องอหังการและมมังการ อันเป็นรากฐานของการศึกษา และมีบทบาทสำคัญในการกำหนดรูปแบบการปฏิบัติในชีวิต ในงานวิจัยนี้จะได้วิเคราะห์ในเรื่องนี้

1) การศึกษาในฐานะตัวกู-ของกู ลักษณะตัวกู-ของกูที่ถูกเรียกว่า อุปาทาน คือยึดถือขั้น 5 ว่าเป็นของเรา โดยจะพบว่าการศึกษาขั้น 5 นี้มาจากการศึกษา หรือความรู้ความเข้าใจตามที่ได้รับจากการอบรมมา กล่าวคือความรู้สึกยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นตัวกู-ของกูนั้นมาจากการที่สิ่งนั้นอำนวยความสะดวกให้ความเป็นตัวกูและของกู ไม่อย่างนั้นความรู้สึกดังกล่าวก็เกิดขึ้นไม่ได้ จึงเป็นอุปาทานที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่สังสมมาจนกลายเป็นความทุกข์ในที่สุด

จากข้อเสนอข้างต้นนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาที่ก่อให้เกิดผลคือการแก้ไขปัญหในการดำเนินชีวิตนั้นสอดคล้องกับการดับทุกข์ในการดำเนินชีวิตมากกว่าการดับทุกข์ภายในจิตใจ ซึ่งวิธีการศึกษาทั้ง 2 แบบคือการศึกษาวิชาชีวะและวิชาการเป็นการตอบสนองการดำเนินชีวิตอันเน้นไปที่การดับทุกข์ในการดำเนินชีวิต ขณะที่ความสำคัญของการศึกษาเพื่อดับความทุกข์ภายในจิตใจ และพัฒนาการทางการศึกษาในกลุ่มสารัตถนิยมที่เน้นเรื่องจิตกับกาย กลุ่มนิรนตรนิยมที่เน้นการศึกษาคุณค่าที่ถาวร กลุ่มพัฒนาการนิยมที่เน้นการเรียนรู้แบบผู้เรียนสำคัญสุด กลุ่มปฏิรูปนิยมที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน กลุ่มอัตถิภาวะนิยมที่เน้นคุณค่าที่ตัดสินด้วยตนเองอย่างมีอิสระ ระบบการศึกษาทั้งหมดนี้เป็นการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นตัวกู-ของกู แต่การเป็นตัวกูของกูนี้เป็นการระบุถึงเป้าหมายของผู้เรียนที่จะตอบสนองต่อภาพรวมของสังคมที่จะยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน ในระดับนี้พุทธทาสภิกขุไม่เห็นด้วยที่รูปแบบการศึกษาจะเน้นไปที่การศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเท่านั้น แต่มองว่าการศึกษาคืออุปกรณ์เท่านั้น และอุปกรณ์ควรมีหลายรูปแบบตามแนวคิดของกลุ่มอุปกรณ์นิยมที่เน้นไปที่การสร้างเครื่องมือที่เหมาะสมมากกว่าจะเน้นไปที่เป้าหมายมากเกินไป เพราะพุทธทาสภิกขุเห็นว่าการศึกษาในสังคมไทยนั้นเป็นการศึกษาแบบหมาทางด่วนซึ่งมาจากการใช้รูปแบบ แนวความเชื่อแบบเดิมเป็นเครื่องมือในการวางรากฐานการศึกษา

2) หลักการเรียนรู้และปฏิบัติเกี่ยวกับตัวกู-ของกู พุทธทาสภิกขุได้เสนอถึงการดับตัวกู-ของกูผ่านการสร้างความไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งว่าตามจริงแล้วการเรียนรู้ที่เสนอให้บุคคลมีลักษณะเห็นแก่ตัว หรือเห็นแก่ประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาทั้งในทางโลกและทางธรรมล้วนเป็นการสร้างวิกฤตให้กับโลกในปัจจุบันทั้งสิ้น นำไปสู่การยึดถือไม่มีที่สิ้นสุด แม้ว่าการได้ประโยชน์แก่ตนเองจะดี และยุติธรรม เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถของตนเอง แต่อย่าลืมว่า แม้จะได้สิ่งเหล่านั้นมา บุคคลผู้นั้นก็ยังมีภาระกังวล ลังเลในสติปัญญาของตนเอง หวาดหวั่นต่อสิ่งที่มีนั้นว่าจะไม่ถาวร ไม่อยู่กับเราตลอดไป จึงกลายเป็นการสร้างปัญหาในการต้องการครอบงำความรู้อื่นๆ (พุทธทาสภิกขุ, 2548) หรือไม่ยอมให้สิ่งอื่นได้ถูกนำเสนอเป็นการกีดกันและสร้างภาวะความเป็นหนึ่งเดียวของโลกให้เกิดขึ้นภายใต้การศึกษาเชิงระบบที่มีเป้าหมายเพื่อบรรลุถึงความเป็นหนึ่งเดียวเท่านั้น

ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นดังกล่าวนี้ พุทธทาสภิกขุได้เสนอแนวคิดการศึกษาตัวกู-ของกูแบบสากล คือไม่มีตัวกู-ของกูที่ถูกกำหนดด้วยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรืออาจไม่จำเป็นต้องแบ่งให้แต่ละบุคคลมีความเชี่ยวชาญเรื่องนั้นเรื่องนี้ ทุกคนควรมีความรู้ได้เท่ากันหรือเพียงพอเสมอกัน ไม่ควรมีใครที่จะถูกยกว่า

ดีกว่าคนอื่นในแง่ของความรู้ แม้หากจะถือว่าตนเองรู้มากกว่า แต่ไม่ควรจะถูกยกย่องว่าตนเองเหนือกว่า การพิจารณาในแง่นี้สะท้อนให้เห็นว่าคนที่ประกาศตนเองว่ามีความรู้หรือได้รับการศึกษามากมายดั่งนั้น จะยกย่องตัวเองเท่านั้นว่าดีกว่าผู้อื่น วิธีการเช่นนี้พุทธทาสภิกขุมองว่าเป็นการทำให้เกิดตัวกู-ของกูขึ้น แต่หากเรายอมรับว่าคนๆ หนึ่งที่ศึกษาจนประสบผลสำเร็จได้นั้นควรระบุได้ว่าตัวกู-ของกูลดลง มากกว่าจะเพิ่มขึ้น ข้อเสนอนี้เป็นการไม่ให้สนใจไปที่ปัจเจกบุคคลมากกว่าความเป็นสากล หรืออาจ เป็นการระบุให้เห็นว่าการศึกษาคควรเป็นสากล ไม่ควรระบุไปที่ความรู้ด้านใดด้านหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่ในกรณีนี้ไม่ใช่ทุกคนจะต้องเรียนรู้ทุกศาสตร์ แต่เป็นการยอมรับว่าทุกศาสตร์เป็นสากล คือมี คุณค่าเสมอเหมือนกัน

2.2 เป้าหมายการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ การที่พุทธทาสภิกขุมองตัวตนของผู้เรียนว่าต้อง อยู่เหนือวัตถุนั้นเป็นเช่นเดียวกับการพัฒนาความเป็นตัวกูให้เหนือกิเลส พุทธทาสภิกขุเสนอ เป้าหมายที่สอดคล้องกับอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ที่เน้นไปที่การพัฒนาบุคคลให้มีเสรีภาพ โดยจะพบว่ามี การเปิดหลักสูตรและการสอนที่มีอิสระอันเป็นไปตามแบบของผู้เรียนที่จะต้องมีอิสระใน การตัดสินใจทั้งเลือกจะเรียน เลือกที่จะเป็นบางสิ่งที่ผู้เรียนต้องการ แต่สิ่งที่หลักสูตรทำให้สอดคล้อง กับเป้าหมายนั้นพุทธทาสภิกขุมองไปถึงการตรวจสอบผลที่ปรากฏแก่บุคคลเหล่านั้นว่ามีจิตใจอยู่เหนือ วัตถุ ไม่ได้ปฏิเสธวัตถุแต่เอาวัตถุนั้นเป็นเป็นทาส เป็นการปฏิบัติต่อวัตถุอย่างเหมาะสม (พุทธทาสภิกขุ , 2549) การรับรองนี้อาจจะไปไกลกว่าที่อัตถิภาวนิยมนำเสนอแม้จะมุ่งเน้นไปที่การมีอิสระภาพทาง ใจเป็นหลักก็ตาม แต่ในแง่ของการศึกษาเพื่ออยู่เหนือวัตถุนั้น พุทธทาสภิกขุเน้นไปที่ความมีเสรีภาพที่ สอดคล้องกับศีลธรรม และมีระดับการวัดค่าจากการพิจารณาการเข้าไปเกี่ยวข้องกับวัตถุในฐานะไม่ใช่ เรา ไม่ใช่ตัวเรา แต่เป็นสิ่งที่เอื้อให้เราพัฒนาหรือเพิ่มศักยภาพในการใช้สอย และไม่ตกอยู่ภายใต้ของ สิ่งนั้นจึงจะถือว่าเสรีภาพอย่างแท้จริง

3. ข้อเสนอของพุทธทาสภิกขุต่อรูปแบบการเรียนรู้ การผลิตคนที่สังคมต้องการนั้นจึงเป็น ลักษณะที่จะสร้างบุคลิกลักษณะบุคคลที่จะต้องมีความมีศีลธรรมแบบปัจเจกในการตัดสินใจเลือกได้ระหว่าง อะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูกอะไรผิดตามแบบแนวคิดอัตถิภาวนิยม ผู้วิจัยมองว่าวิธีการเสนอการเรียนรู้ โดยเน้นไปที่ปัญญาส่วนบุคคลมากกว่าทักษะทางสังคมแบบที่การศึกษาแบบสารัตถนิยม (Essentialism) พิพัฒน์นิยม (Progressivism) ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) เสนอถึงทักษะทาง วิชาชีพว่าเป็นสิ่งจำเป็น โดยวิธีการดังกล่าวเป็นวิธีการสอนให้ปัจเจกบุคคลมีความเป็นตัวของตัวเองใน แ่งของการเรียนรู้ เช่นเดียวกับที่พุทธทาสภิกขุที่เสนอว่า

“แต่ละคนก็ต้องการสันติภาพส่วนตน ซึ่งจะต้องช่วยสร้างสรรค์ขึ้นมา หรือว่าปรุงแต่งขึ้นมา ก็ได้, จะปล่อยไปตามธรรมชาติธรรมดานั้น มันก็จะไม่ได้อย่างที่เรากำลังต้องการ นี่ก็ต้องมี สติปัญญาจึงจะปรุงแต่งขึ้นมาได้ เมื่อแต่ละคน แต่ละคนมีสันติภาพ ก็มีหมู่คณะที่มีสันติภาพ เพราะว่าหมู่คณะมันรวมขึ้นมาด้วยบุคคล ถ้าคณะทุกคณะมีสันติภาพ โลกทั้งโลกมันก็มี

สันติภาพ มันเนื่องกันอยู่อย่างนี้ และเป็นสิ่งที่ต้องพึงประสงค์ตลอดกาล ตลอดเวลา ตลอดกาลนิรันดร์, ไม่ใช่ชั่วครั้งชั่วคราว นับว่าเป็นเรื่องใหญ่ที่สุดสำหรับสิ่งที่มีชีวิต” (พุทธทาสภิกขุ, 2545)

การกล่าวถึงวิธีการสร้างตัวตนก่อนจะพัฒนาไปสู่การสร้างสังคมนั้นจึงเป็นตัวตนเชิงอุดมคติตามแนวคิดอุปการณนิยม (instrumentalism) หากมองในแง่ของการเป็นตัวตนทางโลกก็อาจถูกโยงกับความหมายของภาษาคน แต่พุทธทาสภิกขุมองว่าตัวตนในภาษาธรรมเป็นหลักความจริงที่รวมความหมายของสิ่งที่เรียกว่า สันติภาพเข้าไปอยู่ด้วย ในแง่นี้ การศึกษาจึงไม่ใช่เป็นการสร้างตัวตนให้สอดคล้องกับสังคม แต่เป็นการสร้างตัวตนให้สอดคล้องกับความจริงที่เป็นพื้นฐานของการที่จะเข้าใจว่าอะไรถูก อะไรผิด แล้วจึงกำหนดสิ่งเหล่านั้นให้สอดคล้องกับสังคมอีกทีหนึ่ง หลักการนี้จึงทำให้การศึกษาเป็นการให้มนุษย์ได้คิดเป็นมากกว่าที่สอนให้มนุษย์จำเป็นดำเนินตามสิ่งที่มีมานั้นโดยไม่ตั้งคำถามว่าจริงมากน้อยแค่ไหน

4. ความคิดเห็นของผู้วิจัย จากการศึกษาวิเคราะห์ผู้วิจัยเห็นด้วยกับปรัชญาการศึกษาพุทธทาสภิกขุได้เสนอให้เห็นการศึกษาที่พัฒนาตัวตนให้อยู่เหนือกว่าวัตถุ หรือพัฒนาจิตให้อยู่กับโลกแต่ไม่สนับสนุนให้เกิดความต้องการวัตถุนั้นมากเกินไป การที่พุทธทาสภิกขุมองตัวตนของผู้เรียนว่าต้องอยู่เหนือวัตถุนั้นเป็นเช่นเดียวกับการพัฒนาความเป็นตัวกู้อยู่เหนือกิเลส อันเป็นวิธีเสนอให้เห็นลักษณะของบุคคลที่ในพระพุทธศาสนา แม้ไม่ได้บรรลุธรรมแล้วแต่ก็สามารถใช้การศึกษาแบบอเสขะในการพัฒนาความเป็นอยู่อย่างถูกต้อง โดยไม่ได้ปฏิเสธว่าการศึกษาเป็นการพัฒนาตัวกู แต่การพัฒนาตัวกูนั้นสะท้อนให้เห็นระบบการต้องใช้ตัวกูให้อยู่เหนือวัตถุจึงจะทำให้ใช้วัตถุได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด

พุทธทาสภิกขุได้เสนอถึงการศึกษาที่นั้นแม้จะไม่ได้ตัดตัวกู-ของกูออกไปได้ทั้งหมดก็จริง แต่ให้ถือว่าทำให้ตัวกู-ของกูดีขึ้นหรือเป็นกุศลขึ้น การทำให้ตัวกู-ของกูเป็นความดีขึ้นจึงอาจมองว่าเป็นการสร้างตัวกู-ของกูที่ดีได้ แม้สุดท้ายเราจะต้องทิ้งตัวกู-ของกูให้หมดไปก็ตามแต่การที่ตัวกูของกูยังมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตนั้นก็ควรจะทำให้การศึกษาเป็นการยกระดับตัวกู-ของกูให้เข้าใจความดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

การจัดการศึกษาในปัจจุบันจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้ตอบสนองกับทิศทางการผลิตและการพัฒนากำลังคน เพื่อมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีทักษะในศตวรรษที่ 21 ทำให้ความรู้และทักษะเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตด้วยการประกอบอาชีพ และการข้อพิจารณาความสอดคล้องหรือไม่นี้ทำให้พบว่าการศึกษาที่เป็นสถาบันทางสังคมมีอำนาจในการปั้นแต่งมนุษย์ให้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ระบบการศึกษานั้นกำหนด ในบางสังคม ครูถือเป็นปูชนียบุคคลในความหมายว่าเป็นผู้ที่นักเรียนพึงเคารพและในอีกความหมายถึงการยำเกรงคือไม่ได้เถียงสอนผิด แต่ในบางสังคมระบบการศึกษาไม่มีจารีตนี้ กล่าวคือการศึกษาของสังคมเป็นสิ่งกระตุ้นให้

นักเรียนสงสัยสิ่งที่ครูสอน และหากเห็นว่าครูสอนผิด ถือเป็นหน้าที่ประการหนึ่งของนักเรียนที่จะต้องโต้แย้งครูทันที นักเรียนที่ไม่ทำหน้าที่นี้ถือว่าบกพร่องในหน้าที่ ส่วนครูเมื่อถูกนักเรียนโต้แย้งก็ต้องเปิดใจรับฟังข้อวิพากษ์วิจารณ์ พร้อมเปิดกว้างและเรียนรู้ไปด้วยกันเพราะทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ ซึ่งการผลิตคนที่สังคมต้องการนั้นจึงเป็นลักษณะที่จะสร้างบุคลิกลักษณะบุคคลที่จะต้องมียุทธวิธีแบบปัจเจกในการตัดสินใจเลือกได้ระหว่างอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูกอะไรผิด ผู้วิจัยมองว่าวิธีการเสนอการเรียนรู้โดยเน้นไปที่ปัญญาส่วนบุคคลมากกว่าทักษะทางสังคมแบบที่การศึกษาแบบสารัตถนิยม (Essentialism) พิพัฒน์นิยม (Progressivism) ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) เสนอถึงทักษะทางวิชาชีพว่าเป็นสิ่งจำเป็น โดยวิธีการดังกล่าวเป็นวิธีการสอนให้ปัจเจกบุคคลมีความเป็นตัวของตัวเองในแง่ของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นข้อได้เปรียบในสังคมปัจจุบันที่ยังต้องคิดแตกต่างและมีการแข่งขันด้านการพัฒนาตัวเองสูง

ดังนั้นการศึกษาที่ก่อให้เกิดผลควรเป็นไปเพื่อการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตนั้นสอดคล้องกับการดับทุกข์ในการดำเนินชีวิตมากกว่าการดับทุกข์ภายในจิตใจ ซึ่งวิธีการศึกษาทั้ง 2 แบบคือการศึกษาวិชาชีพและวิชาการเป็นการตอบสนองการดำเนินชีวิตอันเน้นไปที่การดับทุกข์ในการดำเนินชีวิต ขณะที่ความสำคัญของการศึกษาเพื่อดับความทุกข์ภายในจิตใจ และพัฒนาการทางการศึกษาในกลุ่มสารัตถนิยมที่เน้นเรื่องจิตกับกาย กลุ่มนิรันตรนิยมที่เน้นการศึกษาคุณค่าที่ถาวร กลุ่มพิพัฒนาการนิยมที่เน้นการเรียนรู้แบบผู้เรียนสำคัญสุด กลุ่มปฏิรูปนิยมที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน กลุ่มอัตถิภาวนิยมที่เน้นคุณค่าที่ตัดสินด้วยตนเองอย่างมีอิสระ ระบบการศึกษาทั้งหมดนี้เป็นการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นตัวกู-ของกู แต่การเป็นตัวกู-ของกูนี้เป็นการระบุถึงเป้าหมายของผู้เรียนที่จะตอบสนองต่อภาพรวมของสังคมที่จะยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน ในระดับนี้พุทธทาสภิกขุจึงไม่เห็นด้วยที่รูปแบบการศึกษาจะเน้นไปที่การศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเท่านั้น แต่มองว่าการศึกษาคืออุปกรณ์เท่านั้น และอุปกรณ์ควรมีหลายรูปแบบตามแนวคิดของกลุ่มอุปกรณ์นิยมที่เน้นไปที่การสร้างเครื่องมือที่เหมาะสมมากกว่าจะเน้นไปที่เป้าหมายมากเกินไป เพราะพุทธทาสภิกขุเห็นว่าการศึกษาในสังคมไทยนั้นเป็นการศึกษาแบบหมาทางด่วนซึ่งมาจากการใช้รูปแบบ แนวความเชื่อแบบเดิมเป็นเครื่องมือในการวางรากฐานการศึกษา หากยังไม่ปรับเปลี่ยนการใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับการศึกษาหรือการปฏิบัติตนเองให้ถูกต้องกว่าเดิมก็จะกลายเป็นว่าเรายังอยู่ที่เดิม ไม่ได้พัฒนาให้เกิดความเข้าใจชีวิตที่ดีไปกว่าเดิมได้ การเข้าใจแนวคิดอุปกรณ์นิยมจึงเป็นแนวทางในการเข้าใจบริบททางสังคมที่ถูกวางไว้อย่างกับวิถีชีวิตแบบเดิม แต่หากใช้อุปกรณ์ใหม่ก็จะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีกว่าเดิมได้เพราะในสังคมยังมีการแข่งขันและยังต้องใช้ประโยชน์จากทักษะอาชีพในการนำมาซึ่งรายได้จุนเจือครอบครัว

องค์ความรู้ใหม่ของการวิจัย

ข้อเสนอปรัชญาการศึกษาพุทธทาสภิกขุในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ประกอบด้วย

1. แนวคิดการศึกษา พุทธทาสภิกขุได้เสนอแนวคิดตามแบบปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) และแนวคิดอุปการณนิยม (instrumentalism) ที่พิจารณาว่า การศึกษาตัวกู-ของกูแบบสากล คือไม่มีตัวกู-ของกูที่ถูกกำหนดด้วยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรืออาจไม่จำเป็นต้องแบ่งให้แต่ละบุคคลมีความเชี่ยวชาญเรื่องนั้นเรื่องนี้ ทุกคนควรมีความรู้ได้เท่ากันหรือเพียงพอเหมือนกัน
2. รูปแบบการศึกษา พุทธทาสภิกขุเสนอรูปแบบอุปการณนิยม (instrumentalism) มองว่า การศึกษาควรเน้นไปที่ความรู้ โดยความรู้ที่มีความเชื่อมโยงไปหาบุคคลที่ตรงกับความหมายในภาษาธรรมคือเป็นตัวความรู้ที่สอดคล้องกับความจริง
3. เป้าหมายการศึกษา พุทธทาสภิกขุเสนอแนวคิดแบบอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ควรสร้างเสริมภาพที่สอดคล้องกับศีลธรรม และมีระดับการวัดค่าจากการพิจารณาการเข้าไปเกี่ยวข้องกับวัตถุนั้นไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวเรา

บทสรุป

การศึกษาจำเป็นต้องจัดการเรียนวิชาชีพระดับสูงไปกับการสอนศีลธรรม ที่ผ่านมามีการศึกษาได้ละทิ้งศีลธรรมลงไปอย่างเห็นได้ชัดโดยเน้นเครื่องมือในการทำมาหากิน มากกว่าการพัฒนาจิตใจ จึงแยกให้เห็นความสอดคล้องระหว่างรูปแบบการศึกษาที่เน้นทักษะของพุทธศาสนิกชนกับการศึกษาแบบเน้นทักษะในระบบออนไลน์ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้โดยเป้าหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้อธิบายองค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ว่าความพอประมาณ หมายถึงความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป ไม่สุดโต่งเกินไป ขณะเดียวกันความพอดีนั้น ก็จะต้องเป็นไปในลักษณะที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทั้งการผลิตและการบริโภคอยู่ในระดับพอประมาณ พอประมาณขนาดไหนต้องใช้การประมาณปัจจัยต่าง ๆ รอบด้าน ทั้งปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยสิ่งแวดล้อมเป็นเหตุผลการให้ทราบถึง ความพอประมาณ ในระดับที่พอประมาณ การบริหารจัดการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน คือกระบวนการในการสร้างคนให้มีวิธีคิด วิธีการควบคุมตนเองในการตัดสินใจดำเนินชีวิต

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ความสอดคล้องของปรัชญาการศึกษาของพุทธศาสนิกชนในยุคสื่อสังคมออนไลน์” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การนำแนวคิดเรื่อง ปรัชญาการศึกษาของพุทธศาสนิกชนไปศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อประยุกต์ใช้กับนโยบายทางการศึกษา ประเด็นนี้อาจทำให้ผู้ศึกษาแก้ไขปัญหาปรากฏการณ์ทางสังคมที่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ในยุคสื่อสังคมออนไลน์
2. การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษาในยุคสื่อสังคมออนไลน์กับปรัชญาการศึกษาสำนักอื่น ประเด็นนี้อาจทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจเป้าหมายของการศึกษาชัดเจนมากขึ้นทั้งจุดร่วมและความแตกต่างของแต่ละฝ่าย
3. การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาที่เหมาะสมกับยุคสื่อสังคมออนไลน์ชี้ให้เห็นทั้งจุดเด่นจุดด้อยในแนวคิดปรัชญาการศึกษาที่ผ่านมา เพื่อการนำเสนอแนวคิดปรัชญาการศึกษาใหม่ที่ได้จากการเปรียบเทียบสู่การนำทางสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กฤติยา ถ้ำทอง. (2565). พลังยุวพุทธอาสาเพื่อการตื่นรู้สื่อข่าวปลอมในยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 5(2): 72-86.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2556). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เพลโต. (2559). *รีพับลิก*. เว็ส โพธารามิก ผู้แปล. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สมุทรสาคร: พิมพ์ดี.
- พุทธทาสภิกขุ. (2545). *การศึกษาคืออะไร*. กรุงเทพมหานคร : สำนักหนังสือธรรมบุญ.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2555). *ปรัชญาทรรศน์: ปรัชญาการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2553). *พุทธทาสแนะแนวจริยธรรมร่วมสมัย ชุดที่ 3: จุดหมายปลายทางและตัวแท้ของจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร: ดวงตะวัน.
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ฆราวาสธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). สุราษฎร์ธานี: มูลนิธิธรรมทานไชยา.
- มารค ตามไท. (2559). *ทุกข์ใหม่ของสังคมไทย โครงการเวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทย: ความหวังกับจินตนาการทางมนุษยศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2525). *บรมธรรม*. กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- แจ๊คสัน, ปีเตอร์ เอ. (2557). *พุทธทาสภิกขุ พระพุทธศาสนิกายเถรวาทและการปฏิรูปเชิงนามธรรมนิยมในประเทศไทย*. มงคล เดชนครินทร์ ผู้แปล. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *คู่มือมนุษย์: ฉบับปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ตัวกู-ของกู*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- สงวน อินทร์รักษ์. (2566). องค์ประกอบกลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติเกี่ยวกับการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 6(1): 120-129.
- Dewey, J. (1984). *The development of American pragmatism, in John Dewey: The Later Works, vol. 2*. edited by J. A. Boydston. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- James Luchte. (2007). *Kant's Critique of Pure Reason: A Reader's Guide*. London: Continuum International Publishing Group.

